

Afərin Əli qızı ABBASOVA

Qərbi Kaspi Universiteti
E-mail: aferin.abbasova@wcu.edu.az
aferin_2012@hotmail.com

Nurcahan Elçin qızı RÜSTƏMZALOVA

Qərbi Kaspi Universiteti
Psixologiya və sosial iş kafedrasının magistrantı
E-mail: nurcahan.celebi2002@gmail.com

GƏNCLƏRİN SOSIAL-PSIXOLOJİ XÜSUSİYYƏTLƏRİNİN FORMALAŞMASINA VİRTUAL ÜNSİYYƏTİN TƏSİRİ

Xülasə

Smartfonların geniş tətbiqi ilə virtual dünya artıq cibimizdədir. Sosial media platformaları, tanışlıq proqramları və mesajlaşma proqramları sayəsində sevdiklərimizlə anında ünsiyyət qura və dünyanın o tayındakı insanlarla tanış ola bilirik. Bu texnoloji inkişafı virtual aləmə sevginin qapılarını açır. İndi üzbəüz görüşmədən əvvəl virtual platformalarda söhbət edə, maraqlarımızı bölüşə və bir-birimizi daha yaxşı tanıya bilirik. Lakin bu rahatlıqlar bəzi çətinlikləri də gətirir. Virtual aləmdə real həyat kimi üz-üzə ünsiyyətin nüansları olmaya bilər. Üz ifadələri, jestlər və bədən dili kimi şifahi olmayan işarələr virtual mühitdə itirilə bilər. Bu, anlaşılmaqlara və ünsiyyət problemlərinə səbəb ola bilər. Virtual ünsiyyət eyni zamanda gənclər arasında sosial-psixoloji problemlərə səbəb ola bilər. Bu araşdırma məqalə mövzusunun aktuallığını ortaya qoyur.

Açar sözlər: virtual mühit, virtual ünsiyyət, sosial media rəqəmsallaşma.

UOT: 159.9

DOI: <https://doi.org/10.54414/CJBW9983>

Giriş

İnsan təbiətinin ən əsas hissələrindən və ən böyük ehtiyaclarından biri olan ünsiyyət əsrlər boyu saysız-hesabsız dəyişikliklərə məruz qalmış və forma dəyişməkdə davam edir. Min illər əvvəl mağara rəsmləri vasitəsilə qurulan bir ünsiyyət formasından bəhs edərkən, bu gün hologram texnologiyası ilə üç ölçülü video söhbətlərdən bəhs edirik. Həyatımıza daxil olan hər bir yeni rabitə texnologiyası bəşəriyyət üçün həyəcan verici olsa da, bir çox müzakirələri də özü ilə gətirir. Bu gün müzakirə olunan mövzulardan biri də virtual ünsiyyətin nə olduğu və onun real ünsiyyəti nə qədər əvəz edə biləcəyidir. Təbii ki, mövzu ilə bağlı dərin təhlillər aparan, səhifələr tezislər yazan mütəxəssislər də var, amma sadəcə olaraq demək olar ki, texnologiya bu qədər inkişaf etdiyi halda, insan münasibətlərinin formaları və ünsiyyət formaları dəyişməyəcək.

Şifahi və yazılı ünsiyyətə əlavə edilən üçüncü və günümüzün ən populyar ünsiyyət forması olan virtual ünsiyyəti, insanların üz-üzə olmadıqları zaman hər hansı texnoloji cihazdan istifadə edərək bir-biri ilə ünsiyyət qurması kimi ümumiləşdirmək olar. Biz bu termini 1990-cı illərin əvvəllərində tez-tez eşitməyə başladığımız zaman veb-kameralar hamı üçün əlçatan oldu və müxtəlif yerlərdə insanlar şəkillər və səslərlə ünsiyyət qurdular. Bu gün texnologiya və sürət sayəsində ənənəvi şifahi və yazılı ünsiyyətin yerini Whatsapp, Twitter, Instagram, Gmail, bloqlar və virtual oyunlar kimi virtual ünsiyyət vasitələri ilə əvəz etdiyini görürük. Məsələn, görüş planlaşdırarkən hər kəsə uyğun gün, vaxt və məkan axtarmadan, kompüterin köməyi ilə saysız-hesabsız insanı virtual mühitdə bir araya gətirmək ən praktik ünsiyyət formasıdır.

Gündəlik həyatın bütün elementlərinin rəqəmsallığa keçdiyi müasir dünyada zaman, məkan,

mənlik, kimlik, ünsiyyət, istehlak kimi dəyərlərin indi rəqəmsal hala çevrildiyini və bu anlayışların rəqəmsal mediada yeni formaları ilə yenidən qurulduğunu asanlıqla müşahidə edə bilərik. Bu o deməkdir ki, sosial strukturlar, normalar, ehtiyaclar və əlbəttə ki, ünsiyyət üsulları yenidən formalaşır və yeni formalar alır. Rəqəmsallaşmış mədəniyyət ilk növbədə televiziya ekranında və kompüter, video, kino və telefon kimi digər inkişaf etməkdə olan texnologiyalarda təcəssüm olunmuş insanların gündəlik fəaliyyətlərini dəyişməyə davam edir. Gündəlik həyat təcrübələrini formalaşdırmaq və onları başqa formalara çevirməkdən əlavə, rəqəmsallaşma bütün həyatı idarə edir.

Qeyd edək ki, müasir dövrdə informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı cəmiyyətin bütün sahələrinə, xüsusilə də gənclərin sosial həyatına və psixoloji durumuna əhəmiyyətli təsir göstərmişdir. Virtual ünsiyyət formaları – sosial şəbəkələr, mesajlaşma tətbiqləri və onlayn platformalar – gənclərin gündəlik ünsiyyət mühitində geniş yer tutaraq, onların dünyagörüşünə, emosional tərbiyəsinə və şəxsiyyət inkişafına birbaşa təsir edir. Gənclər bu vasitələrlə həm sosial əlaqələr qurur, həm də özlərini ifadə edirlər, lakin bu prosesin idarələnməz şəkildə baş verməsi müəyyən psixoloji və sosial riskləri də özü ilə gətirir. Bu baxımdan, gənclərin sosial-psixoloji xüsusiyyətlərinin formalaşmasında virtual ünsiyyətin rolu aktual tədqiqat və müzakirə mövzusunə çevrilmişdir.

Əsas hissə

İnformasiya əsrində internetlə birlikdə düşüncələr, hisslər və davranışlar dəyişərək virtual həyat, virtual mədəniyyət və virtual davranışlar meydana çıxıb. Texnoloji inkişaflara paralel olaraq sosial həyatda baş verən dəyişikliyin fərdi davranışlarda da əks olunduğu görünür. Bu təfəkkür fərdi tənhalığa sürükləyir və yadlaşma prosesinə gətirib çıxarır. Virtual ünsiyyətin yayılması ilə üzbəüz görüşlərin sürəti azalır, insanlar bir-birindən uzaqlaşır, kompüter və televiziya qarşısında vaxt keçirir, hər cür rezervasiya, alış-veriş və s. üçün virtual kanallara üstünlük verildiyi anlaşıldı.

Hər bir texnologiya cəmiyyətlərdə sosial transformasiyalar yaradır. Xüsusilə də kommunikasiya texnologiyaları cəmiyyətlərin vərdislərində, mədəniyyətlərində, iş həyatında və təhsil sistemlərində dəyişikliklər yaradır. Modernləşmə

ilə ortaya çıxan həyat tərzləri ənənəvi ictimai quruluşun tamamilə yox olmasına gətirib çıxarır. Müasirliyin gətirdiyi transformasiyalar əvvəlki dövrlərə xas dəyişiklik formalarından daha təsirli olmuşdur.

Fərdlər istəklərini, istəklərini, dərdlərini başqa insanlarla bölüşərək dincəlmək istəyirlər. Əgər deyilmək istənən qarşı tərəfə arzu olunan kanalla çatdırılmazsa, düşüncələrin başqa kimlik və şəxsiyyət altında maskalandığı ortaya çıxır. Sanki başqalarının fikirləri heç bir senzuraya ehtiyac olmadan virtual mühitdə ötürülür [1].

Virtual ünsiyyət vasitələri insanlara həm fiziki, həm də ruhi cəhətdən zərər verir. Fizioloji olaraq hərəkətsizlik nəticəsində inkişaf edən artrit, göz pozğunluğu, şüalanma nəticəsində yaranan yorğunluq, bel və boyun yırtıqları müşahidə edilə bilər. Uzun müddət kompüter, televizor və s. gərginlik, narahatlıq, iş performansının azalması, unutkanlıq kimi hallar qarşılarında olan insanlarda yuxusuzluq səbəbiylə meydana gəlir. İnsanların sosial, iqtisadi və uğurlarına mənfi təsir göstərən məişət iğtişaşları və qarşıdurmalarının, məktəb və iş həyatında performansının azalmasının əsasında virtual faktorlar dayanır.

İnformasiya və kommunikasiya texnologiyalarının inkişafı tənhalığın miqyasını artırır. Bu vəziyyətin kosmos problemi ilə sıx bağlı olduğu görünür. Xüsusilə, demək olar ki, bütün vaxtını kompüter qarşısında və ya internetdə keçirən gənclər ənənəvi əyləncə məkanlarını tərk edərək yeni sosiallaşma məkanları olan sosial şəbəkələrə üz tuturlar. Lakin gənclərin “internet kafe mədəniyyəti” deyilən məkanlarda eyni məkanı paylaşsalar da, bir-birləri ilə bir kəlmə belə danışmadan kompüterlə ünsiyyət qurmaları tənhalığın miqyasını ciddi şəkildə artırır.

Psixoloji tənhalıq problemi ilə yanaşı, internetdən həddindən artıq istifadə edən fərdlər tənhalıqdan, ətraflarından və hətta ailələrindən uzaqlaşan cəmiyyətlər yaradırlar. Xüsusilə kommunikasiya texnologiyalarının təcridəici təsiri insanları cəmiyyətdən təcrid edən, həyatdan uzaqlaşdıran bir xüsusiyyətə malikdir. Bu vəziyyət nəticəsində sosial və psixoloji problemlər yaranır [2].

Nəticə etibarilə deyə bilərik ki, virtual sosiallaşma fərdi tənhalığa sürükləyir və mənfi özünü qavrayış, özünə yadlaşma kimi vəziyyətlərdə aparıcı rol oynayır. İnsan sosial varlıqdır. O,

müxtəlif insanları görüb onlarla ünsiyyət qurmaqdır. Texnologiya vasitəsilə uzaq-dan görüşdüyümüz insanlar həmişə tənhalı-ğımızı aradan qaldırmır, bizi görməyən insan hər üzümüzü tanımır. Bu, insanın özünə qapanmasına səbəb olur. Bundan əlavə, fərdin mənfi özünü qavrayışının inkişafı sosial mediada tətbiq edilən “gözəllik qavrayışı” ilə bağlıdır. İnternetdə hamımız eyni üzləri görürük. Bu fikirlər nədənsə bizə təlqin olunur. Fərd özünü bu şəkildə görə bilmədikdə, daha da qapalı olur və mənfi özünü qavrayış formalaşdırır. Ona olan sevgisizliyini virtual mühitdə həll etməyə çalışır. Virtual mühitin başqa bir cəhəti də insanların real həyatdan uzaqlaşmasıdır. Virtual mühit bizə hər cür imkanlar təqdim edir, lakin bəzi insanlar xəyallar dünyasına qapılıb həyatdan qopma nöqtəsinə gələ bilirlər. Bundan əlavə, virtual mühitdə çox vaxt keçirmək müxtəlif asılılıqlara səbəb ola bilər.

Sosial media və internet istifadəsi bu gün insanların həyatının mərkəzindədir. Xüsusilə mobil cihazlara daha asan çıxışla sosial media platformaları milyonlarla istifadəçiyə ev sahibliyi edir. Facebook, Instagram, X kimi platformalar gündəlik həyatın ayrılmaz hissəsinə çevrilib. Azərbaycan bu texnologiyaların sürətlə mənimsənilməsi və geniş yayıldığı ölkələrdən biri kimi önə çıxır və bu geniş istifadə sosial, iqtisadi və fərdi müstəvidə müxtəlif effektlər gətirir.

Onun fərdlərə təsirlərindən bəzilərinə aşağıdakı kimi sadalamaq olar [3]:

Sosial ünsiyyət: İnternet və sosial media platformaları insanların bir-biri ilə ünsiyyət və əlaqə üsullarını kökündən dəyişdi. Müxtəlif coğrafi bölgələrdən olan insanlar arasında ünsiyyət və qarşılıqlı əlaqə asanlaşdı.

İnformasiya və təhsilə çıxış: İnternet informasiyaya çıxışı asanlaşdırıb və təhsil imkanlarını xeyli genişləndirib. Tələbələr və müəllimlər üçün resurslara çıxış təhsilin keyfiyyətini artırır və məlumat əldə etmək üçün maneələri azaldır.

İqtisadi təsirlər: Onlayn ticarət (e-ticarət) yeni iş imkanları yaratdı və iqtisadi artıma töhfə verdi. O, həmçinin kiçik bizneslər üçün marketinq və müştəri çıxışı üstünlükləri təklif etmişdir.

Şəxsi və sosial təsirlər: Sosial mediadan istifadə fərdlərin özünü ifadə etmə tərzinə və sosial münasibətlərinə böyük təsir göstərmişdir. Ancaq həddindən artıq istifadə insanlarda təcrid hissi və mükəmməllik kimi psixoloji təsirlər də yarada bilər.

Məlumdur ki, virtual mühit virtual ünsiyyətin yaranmasına səbəb olur. Virtual ünsiyyət sosial media platformalarında baş verir və bunda gənclərə sosial-psixoloji təsirləri olur. Sosial mediadan istifadə insanların istifadə tərzinə və şəxsi xüsusiyyətlərinə görə dəyişə bilər, həddindən artıq və şüursuz istifadə insanlarda psixoloji təsirlərə səbəb ola bilər. Orta dərəcədə və şüurlu şəkildə istifadə edildikdə, sosial media istifadəçilərə müsbət təcrübə təqdim edə bilər. Virtual ünsiyyət zamanı sosial mediadan həddindən artıq istifadə və ya yanlış məqsədlər üçün istifadə edildikdə qarşılaşa biləcək mənfi təsirlər də göz ardı edilməməlidir.

Özünə hörmət: virtual ünsiyyət zamanı sosial media platformalarında daim digər istifadəçilərlə müqayisə etmək meyli özünə hörmətə mənfi təsir göstərə bilər. Sosial media istifadəçiləri paylaşıqları məzmunun bəyənmə və şərhlərlə qiymətləndirilməsi nəticəsində özlərini dəyərsiz hiss edə, cəmiyyət tərəfindən qəbul edilməməsi, bəyənilməməsi kimi vəziyyətlər yaşamasına səbəb ola bilər.

Mükəmməllik və təşviş: Sosial media daim istifadəçiləri ideallaşdırılmış həyatları təsvir etməyə təşviq edir. Bu, istifadəçilərin daim mükəmməllik standartları altında özlərini qiymətləndirməsinə səbəb ola bilər. Davamlı olaraq özünü daha yaxşı olmağa məcbur edən və buna nail olmaq üçün həddindən artıq səy göstərən insanların narahatlıq səviyyələri getdikcə arta bilər və özlərini pis hiss edə bilərlər.

Yalnızlıq və təcrid: Paradoksal olaraq, sosial media istifadəsi həddindən artıq arta bildiyindən, istifadəçilər real həyatdakı sosial əlaqələrdən uzaqlaşa bilərlər. İnsanlar virtual aləmdəki əlaqələri real dünyada sosial qarşılıqlı əlaqəyə üstünlük verə bilər ki, bu da yaşadıkları tənhalıq hissini artırır.

Diqqət və fokus problemləri: İnternetdə və sosial mediada daim yenilənən məzmun və bildirişlər istifadəçilərin diqqətinin yayınmasına səbəb ola bilər. Bu, uzunmüddətli diqqət problemlərinə səbəb ola bilər.

Sosial media və internetin geniş yayılması ilə insanların ruh sağlamlığına təsirləri ilə bağlı araşdırmalar çox vacib hala gəldi. Xüsusilə, virtual ünsiyyət zamanı narahatlıq və depressiya kimi psixi sağlamlıq problemlərinə potensial təsirləri daha çox araşdırılır [4].

Bəzi tədqiqatlar göstərir ki, sosial mediadan və internetdən həddindən artıq istifadə narahatlıq və depressiya əlamətləri ilə əlaqələndirilə bilər. Sosial media platformalarında davamlı olaraq digər istifadəçilərlə müqayisə etmək meyli, özünü dəyərsiz hiss etmək, sosial təcrid və daima mənfi emosiyalara məruz qalmaq kimi faktorlar narahatlıq və depressiyaya səbəb ola və ya pisləşdirə bilər. Bəzi araşdırmalar, xüsusilə gənclər arasında sosial mediadan istifadənin artması ilə depressiya və narahatlıq səviyyələrində artım olduğunu göstərib.

Beləliklə, virtual ünsiyyətin artması gənclərin sosial davranışlarında mühüm dəyişikliklərə səbəb olmuşdur. Gənclər sosial mediada daha çox vaxt keçirdikcə, real ünsiyyət bacarıqları zəifləyə bilər. Bu, onların empatiya qurmaq, emosional ifadələrini düzgün çatdırmaq kimi sosial bacarıqlarını məhdudlaşdırır. Ənənəvi ünsiyyət formasının azalması, gənclərin ictimai vəziyyətlərdə narahatlıq keçirməsinə gətirib çıxara bilər. Virtual platformalarda tez-tez baş verən yanlış anlaşılmaclar və neqativ rəylər gənclərin özünəinamına zərər verə bilər. Sosial mediada qəbul görmək ehtiyacı gənclərdə özlərini ideal obrazla təqdim etməyə məcbur edir. Bu isə psixoloji baxımdan stress və gərginlik yarada bilər. Digər tərəfdən, virtual ünsiyyət bəzi gənclər üçün sosiallaşmaqda dəstək ola bilər. Utancaq və ya sosial fobiyası olan gənclər onlayn platformalarda daha sərbəst davranırlar. Beləliklə, virtual ünsiyyət həm müsbət, həm də mənfi sosial-psixoloji təsirlərə malikdir.

Davamlı virtual ünsiyyət gənclərdə realıqla əlaqəni zəiflədə bilər. Onlar sosial mediada gördükləri həyat tərzlərini normativ qəbul edə və özlərini daim başqaları ilə müqayisə edə bilərlər. Bu isə özünə dəyər hissinin azalmasına və depressiv hallarının yaranmasına şərait yarada bilər. Gənclərin psixoloji sabilliyinə təsir edən digər amil isə rəqəmsal mühitin yaratdığı informativ təzyiqdir. İnformasiyanın həddindən artıq axını onların diqqətini yayındıra və psixoloji yorğunluğa səbəb ola bilər. Uzun müddət virtual mühitdə qalmaq real həyatdan uzaqlaşma və tənha qalma hissinə gücləndirə bilər. Gənclər arasında fiziki əlaqələrin azalması sosial təcrid hallarının artmasına səbəb olur. Bununla yanaşı, bəzi gənclər üçün onlayn müzakirə qrupları və forumlar mənəvi dəstək və paylaşım imkanı yaradır. Lakin bu dəstəyin real

psixoloji yardım əvəzinə keçməməsi də diqqətə alınmalıdır. Beləliklə, virtual ünsiyyətin psixoloji təsirləri fərdi xüsusiyyətlərə və istifadə formasına görə dəyişə bilər.

Sosial şəbəkələrdə şəxsi məlumatların paylaşılması gənclərin özəl həyat sərhədlərini dumanlı hala gətirə bilər. Bu, onların identiklik axtarışını çətinləşdirə və sosial maskalara bürünməsinə yol açır. Sosial təsdiq və bəyənilmə ehtiyacı bəzən gəncləri süni davranışlara və saxta kimliklərə yönləndirə bilər. Onlar sosial mediada qəbul olunmaq üçün öz prinsiplərindən uzaqlaşa bilərlər. Belə hallarda şəxsiyyətin formalaşması prosesi süni təsirlər altında təhrif oluna bilər. Gənclər öz daxili "mən"lərini deyil, kütlənin təsdiq etdiyi obrazı inkişaf etdirirlər. Bu isə onların şəxsiyyət bütövlüyünü və özünəməxsusluğunu zədələyə bilər. Digər tərəfdən, düzgün yönləndirilmiş virtual ünsiyyət gənclərdə özünə inamın artmasına da səbəb ola bilər. Onlar maraqlarını və bacarıqlarını sərbəst ifadə etməklə özlərini daha yaxşı tanıya bilərlər. Lakin bu proses nəzarətsiz qaldıqda neqativ nəticələr qaçılmaz olur. Buna görə də, gənclərin virtual mühitdə davranışlarına psixoloji və pedaqoji dəstək vacibdir.

Validəynlərin və müəllimlərin gənclərin virtual həyatına maraqlı və anlayışlı yanaşması mühüm rol oynayır. Onlar gənclərə balanslı və sağlam onlayn ünsiyyət vərdişlərini aşılamalıdır. Rəqəmsal savadlılıq bu baxımdan vacib kompetensiyalardan biridir. Gənclərə doğru mən-bələri seçmək, şəxsi məlumatlarını qorumaq və rəqəmsal etikaya əməl etmək öyrədilməlidir. Sosial medianın təzyiqlərinə qarşı psixoloji davamlılıq və fərdi mövqe formalaşdırılmalıdır. Məktəblərdə və ali təhsil müəssisələrində rəqəmsal davranış və psixoloji sağlamlıq mövzularında maarifləndirmə proqramları həyata keçirilməlidir. Bu, gənclərin virtual məkanda təhlükəsiz və səmərəli şəkildə iştirakını təmin edə bilər. Eyni zamanda, ailələr gənclərin onlayn fəaliyyətinə nəzarət etmək əvəzinə onları anlamağa çalışmalıdır. Açıq ünsiyyət və qarşılıqlı etimad gənclərin özlərini ifadə etmələrinə kömək edir. Beləliklə, sağlam virtual mühit üçün cəmiyyətin bütün üzvlərinin birgə səyi vacibdir.

Nəticə etibarilə, virtual ünsiyyət gənclərin sosial-psixoloji xüsusiyyətlərinin formalaşmasında mühüm təsirə malikdir. Bu təsirlər həm müsbət,

həm də mənfi ola bilər və fərdi yanaşma tələb edir. Gənclər informasiya texnologiyalarından istifadə edərkən psixoloji və sosial aspektləri də nəzərə almalıdırlar. Onların balanslı şəkildə virtual və real ünsiyyəti birləşdirməsi psixoloji sağlamlılıqlarını qorumağa kömək edir. Sosial dəstək sistemlərinin gücləndirilməsi bu sahədə mühüm rol oynayır. Valideynlər, müəllimlər və psixoloqlar gənclərin bu keçid dövründə yanında olmalıdır. Rəqəmsal dünyada qarşılıqlı hörmət və empatiya prinsipləri aşılmalıdır. Gənclər təkcə texniki deyil, həm də sosial savadlılıq baxımından inkişaf etdirilməlidirlər. Bunun üçün dövlət səviyyəsində strateji proqramlar və ictimai təşəbbüslər zəruridir. Yekunda, virtual ünsiyyətin sağlam inkişafı cəmiyyətin gələcəyi üçün vacib amillərdən biridir.

Nəticə

Gənc yaş qruplarının virtual mühitdə vaxt keçirməsi ailənin mütləq nəzarət etməsi lazım olan bir vəziyyətdir, çünki uşaqlar bu virtual mühitdə pis fikirlə insanlara tərəfindən çox istismar edilir. Onlar da zorakı oyunlar vasitəsilə bu hissi dadıba daxililəşdirirlər. Onların təmiz beyinləri pis məlumatlarla çirklənir. Uşaqlar, böyüklər, qocalar... Virtual aləmdə bütün yaş qrupları zorakılığa, təqiblərə, təhqirlərə məruz qala bilər.

Təbii ki, virtual mühitdə vaxt keçirmək tamamilə zərərli deyil. Zərərli olan virtual mühitlə real mühit arasında tarazlığı saxlaya bilməməkdir. Deyirlər ki, çox şey pisdir. Virtual aləmə həddən artıq dalmıq fərdləri ciddi şəkildə təhdid edən bir vəziyyətdir. Bu mühitin faydası varmı? Əlbəttə. Amma dediyim kimi, zərər və fayda nisbəti ətraf mühitdən necə istifadə etdiyinizə görə dəyişir.

Beləliklə, gənclərin sosial-psixoloji inkişafında virtual ünsiyyətin rolu müasir dövrün aktual və kompleks mövzularından biridir. Bu ünsiyyət forması onların şəxsiyyətinin formalaşmasına, sosiallaşma vərdişlərinə və emosional sabitliyinə birbaşa təsir göstərir. Hər bir gəncin fərdi xüsusiyyətləri və rəqəmsal texnologiyalardan istifadə forması bu təsirin istiqamətini müəyyənləşdirir. Pozitiv hallarda virtual ünsiyyət yaradıcılığın inkişafına, global düşüncə tərzinin formalaşmasına və özünü-tədqim bacarıqlarının artmasına şərait yaradır. Neqativ hallarda isə özünü-qapanma, sosial təcrid, emosional yüklənmə və psixoloji disbalans müşahidə olunur. Buna görə də, bu sahədə atılan

addımlar sistemli, elmi əsaslı və gənclərin real ehtiyaclarına uyğun olmalıdır. Psixoloq, pedaqoq və texnoloji mütəxəssislərin əməkdaşlığı ilə davamlı monitoring və dəstək mexanizmləri qurulmalıdır. Virtual ünsiyyətin məzmunu, tezliyi və keyfiyyəti nəzərə alınaraq fərdi yanaşma ilə maarifləndirici tədbirlər həyata keçirilməlidir. Gənclərə həm onlayn, həm də oflayn sosial bacarıqları inkişaf etdirmək üçün mühit yaradılmalıdır. Bu yanaşma onların şəxsiyyət kimi harmonik inkişafını təmin edə bilər.

Ümumilikdə, virtual ünsiyyətin gənclərin psixoloji rifahı və sosial adaptasiyası üzərindəki təsirini düzgün idarə etmək üçün cəmiyyətin bütün üzvləri – ailə, məktəb, dövlət və ictimai qurumlar – birgə məsuliyyət daşıyır. Xüsusilə ailə və təhsil sistemində gənclərin rəqəmsal dünyada necə davranmalı olduqlarını öyrədən tərbiyə modeli formalaşdırılmalıdır. Texnologiyanın üstünlüklərindən faydalanaraq, psixoloji təhlükəsizlik və sağlam sosial münasibətlər balansı qorunmalıdır. Bunun üçün gənclərə təkcə texnoloji vasitələr təqdim etmək deyil, onlardan düzgün istifadəni də öyrətmək vacibdir. Gənclərin rəqəmsal aləmdə azad, amma məsuliyyətli şəkildə fəaliyyət göstərmələri üçün hüquqi, etik və psixoloji çərçivələr yaradılmalıdır. Virtual ünsiyyətin cəmiyyətin gələcək vətəndaşlarının düşüncə və davranışına təsiri nəzərə alınaraq, bu sahədə davamlı tədqiqatlar və strateji addımlar önə çıxır. Bu yanaşma, rəqəmsal əsrdə balanslı, şəxsiyyətli və sağlam sosial münasibətlərə malik bir gənclik formalaşdırmaq üçün əsasdır.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Bozdağ Tulum, A. (2021). Sanal Sosial Ağlar Ve Aidiyetler: Dijital Yerlilerin Sanal Sosyal Ağ Aidiyetleri (Malatya İli Örneği), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
2. Çakır, H. ve Topçu, H. (2006). "Bir İletişim Dili Olarak İnternet", Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19(2), 71-96.
3. Elciyar, K. Ve Küçük, M. (2020). "Sosyal Ağ Kullanımı: Sosyal Kazanımlar, Kendini Gerçekleştirme ve Aidiyet", Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 33, S. 198-210
4. İnceoğlu, M. (2010). Tutum, Algı, İletişim, Beykent Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.

Afarin Ali ABBASOVA

Western Caspian University

E-mail: aferin.abbasova@wcu.edu.az
aferin2012@hotmail.com

Nurjahan Elchin RUSTAMZALOVA

Master's student of the Department of Psychology and Social Work,
Western Caspian University

E-mail: nurcahan.celebi2002@gmail.com

THE IMPACT OF VIRTUAL COMMUNICATION ON THE FORMATION OF SOCIO-PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF YOUNG PEOPLE

Summary

With the widespread use of smartphones, the virtual world is now in our pockets. Thanks to social media platforms, dating apps and messaging apps, we can instantly communicate with our loved ones and meet people from the other side of the world. These technological developments open the doors of love to the virtual world. Now, before meeting face to face, we can chat on virtual platforms, share our interests and get to know each other better. However, these conveniences also bring certain difficulties. The virtual world may not have the nuances of face-to-face communication as in real life. Non-verbal cues such as facial expressions, gestures and body language can be lost in the virtual environment. This can lead to misunderstandings and communication problems. Virtual communication can also create socio-psychological problems among young people. This study reveals the relevance of the topic of the article.

Keywords: virtual environment, virtual communication, social media, digitalization.

Афарин Али АББАСОВА

Западно-Каспийский Университет

E-mail: aferin.abbasova@wcu.edu.az;
aferin2012@hotmail.com

Нурчахан.Елчин РУСТАМЗАЛОВА

Магистрант кафедры Психологии и Социальной работы

Западно-Каспийский Университет

E-mail: nurcahan.celebi2002@gmail.com

ВЛИЯНИЕ ВИРТУАЛЬНОГО ОБЩЕНИЯ НА ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЕЙ МОЛОДЕЖИ

Резюме

Благодаря широкому распространению смартфонов виртуальный мир теперь у нас в кармане. Благодаря платформам социальных сетей, приложениям для знакомств и приложениям для обмена сообщениями мы можем мгновенно общаться с близкими и знакомиться с людьми со всего мира. Эти технологические разработки открывают двери любви в виртуальный мир. Теперь мы можем общаться на виртуальных платформах, делиться своими интересами и лучше узнавать друг друга, прежде чем встретиться лицом к лицу. Но эти удобства приносят и определенные трудности. В виртуальном мире могут не быть тех нюансов личного общения, что в реальной жизни. Невербальные сигналы, такие как выражение лица, жесты и язык тела, могут потеряться в виртуальной среде. Это может привести к недопониманию и проблемам в общении. Виртуальное общение также может вызвать социально-психологические проблемы среди молодежи. Данное исследование раскрывает актуальность темы статьи.

Ключевые слова: виртуальная среда, виртуальное общение, социальные сети, цифровизация.

Daxil olub:17.06.2025